

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора наук із соціальних комунікацій, професора Бідзілі Юрія Михайловича на дисертаційну роботу МАКАРЧУК Олени Геннадіївни на тему «Преса українських політичних партій і рухів у інформаційно-комунікаційному просторі Галичини (1890–1914 рр.)», подану у вигляді однойменної монографії до захисту на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальностями 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, 27.00.04 – теорія та історія журналістики, в спеціалізованій вченій раді Д 26.165.01 Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України

Актуальність дисертаційної роботи та її зв'язок із науковими програмами, планами та темами.

Становлення і розвиток партійної преси на українських землях є однією з тих важливих тем, що комплексно відображають і формують порядок денний суспільно-політичних змін і трансформацій у медіакомунікаційній сфері упродовж століть. Партійні медіа були й залишаються важливим інструментом конструювання політичної культури, а відтак і впливають на розвиток демократії, плюралізму. Тривалий час ця тема в соціальній комунікації залишалася на маргінесі наукових розвідок, а про партійні ЗМІ згадувалося побіжно, у контексті якихось інших досліджень. Вихід багатопартійної преси на передній план засвідчує новий громадсько-політичний етап у розвитку суспільства, етап його новочасної та злободенної зрілості. Саме тому дослідження закономірностей та особливостей зародження, становлення й функціонування преси українських політичних партій і рухів у Галичині 1890–1914 рр., комплексна характеристика пресової діяльності того періоду є актуальним у сучасному науковому дискурсі. Історична доба на зламі століть була продуктивною для партійного будівництва в цій частині Австро-Угорщини, а каталізатором усіх процесів слугувала преса. Крім того, використання історичного досвіду розвитку партійної преси, визначення її ролі в інформаційному просторі становить

Н Б У В		
Вх. №	385	
"07"	07	2023 р.
Кіп. аркушів	16	

інтерес для сучасної України, де зростає роль партійних медіа як важливого фактору розвитку політичного життя в добу суспільних перетворень, зміни політичних моделей та в контексті євроатлантичних прагнень України.

Комплексного модерного дослідження особливостей функціонування партійної преси Галичини кінця XIX – початку XX століття, аналізу передумов її появи, соціальнокомунікаційного потенціалу, структури, типології, розгляду проблемно-тематичних зацікавлень і тогочасних медіатрендів в українській науці до цього часу не було.

Усе це разом підтверджує, що дисертаційна робота Олени Геннадіївни Макарчук «Преса українських політичних партій і рухів у інформаційно-комунікаційному просторі Галичини (1890–1914 рр.)» є злободенно, нагальною та актуальною.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертаційна робота здобувачки Олени Геннадіївни Макарчук «Преса українських політичних партій і рухів у інформаційно-комунікаційному просторі Галичини (1890–1914 рр.)» на структурно-змістовому рівні є цілком традиційно-академічним дослідженням та подана до захисту у вигляді монографії. Робота складається зі вступу, шістьох розділів, висновків, списку використаних джерел (архівні джерела – Державний архів Львівської області, Центральний державний історичний архів України, м. Львів) та літератури – загалом із 876 найменувань. Загальний обсяг монографії – 524 сторінки. Основний зміст дисертації викладено на 446 сторінках.

У Вступі (с. 5–14) авторка досить переконливо обґрунтовує актуальність теми дослідження, визначає наукову проблему, мету, завдання, об'єкт, предмет, перераховує основні методи дослідження, визначає наукову новизну дисертації, її практичне значення. Цікаво, що здобувачка, окрім досліджень з історії преси, згадує велику кількість дослідників, які ніколи не досліджували не лише партійні медіа, а й зверталися до питань історії журналістики тільки побіжно. Дещо дивує (ймовірно, це якийсь недогляд), що дисертантка Олена

Макарчук серед зарубіжних дослідників історії журналістики рясно згадує імена російських (с. 7 – 8), які апіорі не досліджували партійну пресу Галичини. Набагато менше чомусь науковців з країн ЄС, Великої Британії, Канади та США. Вірогідно, що для здобувачки була дуже корисною праця Петера Байомі-Лазаря (Péter Bajomi-Lázár) «Партійна колонізація ЗМІ в Центральній та Східній Європі» («Party Colonisation of the Media in Central and Eastern Europe», 2014, 284 p.), особливо в контексті осучаснення проблеми та використання, як негативного, так і позитивного досвіду сусідніх країн щодо розбудови партійної преси. Адже в цій розвідці в історичному розрізі порівнюються медіа та політичні системи в Центрально-Східній та Західній Європі, щоб визначити причини, які відповідають за широкий та інтенсивний партійний контроль над ЗМІ.

Перший розділ дисертаційної роботи («Преса політичних партій і рухів Галичини як об'єкт вивчення») містить три підрозділи, які присвячені історіографії проблеми (с. 15 – 53), формуванню джерельної бази (с. 53 – 82), а також теоретичних та методологічних аспектів дослідження (с. 82 – 111). Із висновками першого розділу (с. 111), до яких дійшла авторка, загалом можна погодитися.

У другому розділі дослідження («Політичні партії і рухи та преса: формування й умови функціонування (1848–1889)») О. Г. Марчук розглядає становлення корпусу політичної преси (с. 112 – 129), систему політичних партій і рухів (с. 129 – 146), пресове право, цензуру, судові справи (с. 147 – 174). Висновкова частина до другого розділу (с. 174) консеквентно завершує його. Авторка слушно зауважує, що статус україномовної преси та української мови був нижчим за статус німецької (державної) та польської (офіційної), однак видання виступали потужним знаряддям мобілізації українського населення в боротьбі за власні політичні права. Преса, окрім іншого, забезпечувала медійну платформу для мовної війни.

Третій розділ наукової праці О. Г. Макарчук («Український мас-медійний ландшафт Галичини (1890–1914 рр.)) розкриває питання про періодику динаміку розвитку преси (с. 175 – 200), про типологічний синкретизм преси з відповідними аспектами – типологія преси, тематична диференціація, читацька аудиторія, періодичність (с. 200 – 249). Наприкінці третього розділу (с. 248 – 249), окрім узагальненої аналітики, досить доречно описано типологію партійних видань та їхні особливості.

У четвертому розділі наукової розвідки («Преса політичних партій та рухів: структурно-функціональні аспекти») проаналізовано систему партійної преси, зокрема пресу РУРП (с. 250 – 271), часописи УНДП (с. 272 – 289), пресу лівого спрямування (с. 289 – 318), москвофільську пресу (с. 319 – 331), клерикальну пресу (с. 331 – 346). Узагальнених висновків до цього розділу чомусь немає.

П'ятий розділ («Преса політичних партій та рухів: дискурсивні практики») уміщує чотири підрозділи про партійну проблематику (с. 347 – 367), концептуальні питання державотворення (с. 367 – 387), культурологічну проблематику (с. 387 – 407), комерційне та просвітнє призначення реклами (с. 408 – 416). Лаконічні висновки подано до кожного підрозділу, утім бракує логічного узагальнення цієї частини дослідження.

У шостому розділі («Політичний журналіст як потенційний національний лідер – сподіване і реальне») немає підрозділів. Тут О. Г. Макарчук звертається до дефініції «політичний журналіст», аналізує його функції, звертається до наукового дискурсу, досліджує феномен у контексті партійної преси та ін. Підсумовуючи, слушно зазначає, що політична журналістика кін. XIX – початку XX ст. сприяла формуванню галицьких політиків доби конституційної Австрії та Визвольних Змагань 1917 – 1921 і подальших років (с. 433).

У Висновках дисертаційної роботи чітко представлено загальний підсумок дослідження та результати виконання тих завдань, які ставила перед собою дисертантка.

Отже, структурно дослідження Олени Макарчук у цілому підпорядковане поставленій меті та завданням дисертаційної роботи. Оформлення розвідки відповідає чинним вимогам щодо такого виду робіт, наукові положення та висновки ґрунтуються на результатах, досліджуваних авторкою проблем.

Таким чином, дисертаційна робота Олени Геннадіївни Макарчук є досить добре структурованою, відповідає меті та завданням дослідження, загалом забезпечує достатнє висвітлення отриманих результатів, містить необхідні теоретико-методологічні положення із соціальних комунікацій (зокрема, з теорії та історії журналістики), цікаві аналітичні розробки та перспективні напрями, що достатньо повно висвітлено у відповідних розділах монографії. Аналіз змісту роботи доводить, що вона виконана авторкою самостійно. Змістове наповнення дисертації відповідає паспорту спеціальностей 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, 27 00 04 – теорія та історія журналістики.

Основні наукові результати, одержані автором та їх новизна

За результатами вирішення наукової проблеми у дисертаційній роботі та авторефераті сформульовано низку теоретико-методологічних положень, висновків, що є корисними для вітчизняних соціальних комунікацій. Звернемо увагу найперше на те, що в роботі об'єктом комплексного аналізу стала преса українських партій і рухів тривалого періоду функціонування (1890–1914), зокрема у вимірах типологічно-структурного та проблемно-тематичного аспектів. Одночасно О. Г. Макарчук виокремлює такі положення, які не лише характеризуються науковою новизною, а й свідчать про конкретний особистий внесок автора у розвиток теорії та історії журналістики. Серед таких нових результатів наукових досліджень можна виділити такі:

1. Здобувачкою систематизовано й описано періодичні видання різних політичних партій, що видавалися у Галичині у 1890–1914 рр. Вперше здійснено комплексне дослідження партійної преси, яка слугує виразником широкого спектру суспільних інтересів і настроїв, важлива в контексті формування національної ідеї.

2. У роботі приділено увагу типологічним характеристикам політичної та партійної преси згаданого періоду, її функціям та особливостям взаємодії з партійними функціями, читацькою аудиторією. Фактичний матеріал, який О. Г. Макарчук досліджує та оприлюднює, характеризує унікальний досвід організаторської, видавничої, журналістської, публіцистичної діяльності активістів національної ідеї та її опонентів. Узагальнено специфічні особливості практично кожного політичного та партійного видання в Галичині на зламі століть.

3. На новому теоретико-методологічному рівні запропоновано власне трактування дефініції «партійна преса» (під цим визначенням авторка розуміє групу видань (періодичних і неперіодичних), засновником котрих виступає конкретна політична партія, і головною метою якої служить забезпечення політичної комунікації як серед однопартійців, так і з іншими політичними силами, а також пропаганда та розповсюдження ідей і поглядів «своєї» партійної політичної сили серед громадськості й залучення нового електорату), «преса політичних рухів» (як-от москвофілів, народовців, клерикалів). Обґрунтовано тезу про надважливу роль політичного журналіста у формуванні програмних засад перших українських партій.

4. Визначено параметри нової якості українських пресодруків Галичини, що об'єктивно еволюціонували паралельно з процесами активізації політичного життя. До джерельної бази дослідження належать архівні матеріали, виявлені дисертанткою особисто (звіти влади й політичних партій, органів захисту та ін.), матеріали самих періодичних видань, редакційне листування, науково-довідкові видання. О. Г. Макарчук вказує на проблему

анонімності, а також відзначає цікаве явище переходу авторів одного видання до іншого.

5. Досліджено засади й особливості взаємовідносин тогочасних органів влади й української політичної преси. При цьому О. Г. Макарчук наголошує, що преса не може вважатися джерелом об'єктивної інформації для сучасного історика. Зазначено, що становлення української преси невіддільно пов'язано зі становленням української буржуазної нації. У цьому контексті зрозумілим є поживлення медіапроцесів, розвиток української періодики після Весни народів. Авторка характеризує несприятливі обставини функціонування медіа й вказує на суспільний інтерес до партійної періодики того часу.

6. Визначено, що партійна преса Галичини досліджуваного періоду зверталася до «національної» тематики, щоправда в межах напрямків, що простежуються в тогочасному політичному дискурсі: русофільський (москвофільський), народовський, соціалістичний, клерикальний. Авторка відзначає тяжіння політичного сегменту до центральноєвропейських зразків, відзначає відсутність партій новонародженої буржуазії, крупних земельних власників, які стимулюють розвиток політичних рухів. Тому характеризує пресу згаданого періоду як опортуністичну, угодовську за суттю.

7. Удосконалено бачення моделі партійної преси, з'ясовано соціальнокомунікаційний потенціал партійної преси на українських землях, що виявляється в інформуванні та пропаганді основних цілей партійної діяльності, використанні засобів підвищення авторитету партійного лідера / лідерів, створенні іміджу партії, формуванні певного соціально-політичного середовища шляхом співпраці зі своїми читачами, актуалізації певних суспільних орієнтирів.

Ступінь обґрунтованості, достовірності та практичне значення результатів дослідження

Аналіз дисертаційної роботи Олени Геннадіївни Макарчук – «Преса українських політичних партій і рухів у інформаційно-комунікаційному просторі Галичини (1890–1914 рр.)» та її автореферату дає підстави стверджувати, що ступінь обґрунтованості дослідження є належний, наукові положення, висновки та рекомендації є наслідком різнобічної наукової роботи, виконаних авторкою при вирішенні завдань, які ставилися в роботі. Достовірність отриманих теоретичних та практичних напрацювань підтверджується використанням різних наукових методів дослідження, достатнім обсягом, детально продуманим планом досліджень, елементами статистичної обробки емпіричного матеріалу тощо.

Теоретико-прикладне значення наукових результатів роботи полягає, як у введенні в обіг нових наукових відомостей в галузі соціальних комунікацій, зокрема з теорії та історії журналістики, так і в удосконаленні та поглибленні існуючих науково-теоретичних положень – для подальшого опрацювання питань функціонування партійної преси в умовах історичних пертурбацій, створення наукового підґрунтя для інших перспективних досліджень. Окрім того, практичне значення здобутих результатів дослідження полягає також у тому, що вони можуть бути використані дослідниками в галузі історії журналістики, культури, бібліотекознавства, історії України, та в практичній діяльності сучасних політичних партій, що отримують змогу творчо використати історичний досвід творення друкованих партійних органів, синкретично поєднувати їх із новими медіа. Окремі результати дисертаційної роботи потенційно можуть бути використані у навчально-методичному процесі як теоретичний та ілюстративний матеріал для підготовки підручників, навчальних посібників, при розробці навчальних програм, та методичних рекомендацій, а також при проведенні лекційних та семінарських занять для студентів за напрямками «Історія української журналістики»,

«Теорія та методика журналістської творчості», «Політична журналістика», «Технологія політичного процес» та інших.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях та їх відповідність встановленим вимогам

Аналіз наукових публікацій О. Г. Макаручак дозволяє зробити висновок про повноту викладу головних наукових положень дисертаційної розвідки у фахових виданнях. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій відповідно до чинних вимог. Основні положення й результати дослідження відображено у 59 публікаціях, серед яких 2 монографії (1 одноосібна та 1 колективна, що вийшла за кордоном), 19 статей (18 одноосібних і 1 у співавторстві, де авторський внесок здобувача складає 75%) у фахових виданнях, внесених МОН України до переліку наукових фахових видань, 13 статей у фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз (3 статті включено до наукової бази Scopus, 1 до Web of Science), та у виданнях іноземних держав, 19 матеріалів міжнародних конференцій та 6 статей, які додатково відображають наукові результати дослідження. Наукові здобутки авторка оприлюднювала у доповідях та виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференціях.

Результати дослідження, пройшовши необхідну апробацію у вигляді доповідей та виступів на науково-практичних конференціях, були опубліковані у збірниках конференцій. В оприлюднених наукових працях розкривається сутність і зміст положень, задекларованих авторкою як таких, що містять елементи наукової новизни.

Зміст монографії, її структура цілком відповідають основним положенням і висновкам дисертаційної роботи. Усе разом дає підстави зробити висновок щодо їх ідентичності. Положення й результати кандидатської дисертації в докторській не використовувалися. За загальним

обсягом та кількістю наукових публікацій дисертація відповідає вимогам, що висуваються Міністерством освіти і науки України до здобувача наукового ступеня доктора наук.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

Незважаючи на загальне позитивне враження, низка положень, висновків й рекомендацій, наведених у поданій до захисту дисертаційній роботі, носять дискусійний характер та мають окремі недоліки, а саме:

1. Віддаючи належне авторці за дотримання європейської традиції академічних подяк науковцям, що займалися близькою або спорідненою науковою проблемою, вважаємо недоцільно рясно згадувати в науковій роботі та вводити до списку використаних джерел імена дослідників журналістики та соціальних комунікацій, які не лише ніколи не вивчали партійну пресу Галичини, але й не мають жодних публікацій, присвячених питанням історії української журналістики, зокрема це стосується й російських дослідників (до прикладу, А. Акопов, Є. Ахмадулін, А. Бочаров, О. Вартанова, Ю. Головін, О. Западов, Я. Засурський, О. Зуєва, М. Козлова, Є. Прохоров та ін., див.: с. 7–9). Залишається незрозумілим, з якою метою дослідниця так багато приділяє уваги розвідкам, які дотичні до теми монографії дуже опосередковано, або й зовсім не стосуються її. Натомість не знаходимо в дослідженні колись заборонені видання: «Українська культура: лекції», за редакцією Дмитра Антоновича, унікальну спробу цілісного дослідження феномена української культури з найдавніших до новітніх часів, здійснену у 30-ті роки ХХ ст. українськими вченими-емігрантами в Чехословаччині, куди увійшли лекції Д. Антоновича, Д. Чижевського, Д. Дорошенка, В. Січинського та інших непересічних фахівців (Регенсбург, 1947 (399 с.), Мюнхен, 1988 (517 с.), Київ (Либідь, 1993 (588 с.)), а це видання доступне зараз і на багатьох електронних ресурсах, зокрема й на сторінці електронної бібліотеки Diasporiana.org.ua; не знаходимо й фундаментальну, так само колись заборонену, бібліографічну

працю «Загальна бібліографія Підкарпаття» (уклад. Микола Лелекач та Іван Гарайда), видану в Ужгороді в 1943/44 рр., а згодом репринтно перевидану (Ужгород, Вид-во 2000 В. Падяка, 214 с.), в якій уміщено розділ про пресу, через яку легко видніються типологічні паралелі у розвиткові преси політичних партій в інформаційно-комунікаційному просторі тодішніх Галичини й Закарпаття (<http://www.padyak.com/catalog>).

2. Потребують додаткового пояснення під час захисту хронологічно-часові межі й порядок розміщення у науковій роботі розділу другого («Політичні партії і рухи та преса: формування й умови функціонування (1848–1889)») та третього («Український мас-медійний ландшафт Галичини (1890–1914 рр.)) з огляду на проблему формування у досліджуваному регіоні масмедійного ландшафту. Як відомо, журналістика, як новонароджена форма суспільно-громадської діяльності, й не тільки в Україні, спочатку була спрямована на забезпечення населення актуальною інформацією і творилася вона найперше через культурно-просвітницьку роботу інтелігенції та вплив лідерів думок на широкий суспільний загал. Відтак активізація громадського життя, зокрема через просвітництво та піднесення національно-освітнього й культурного рівня суспільства, створила ґрунт для переростання цього громадівського руху в національно-визвольний та політичний. Колосальну роль у цьому процесі згодом відіграло створення українських політичних партій, що стало можливим якраз завдяки сприятливому суспільно-культурному підґрунтю. Отже, потребує пояснення, чому здобувачка розглядає у своєму дослідженні спочатку формування й функціонування політичних партій, рухів та пресу, а вже потім досліджує умови та інформаційно-комунікаційний ландшафт, в якому вони зароджувалися та діяли. Хронологічно-часові межі, які вказані у розділах, характеризуються продовжуваністю. Проте жодний культурно-громадський рух, тим паче політична партія, не можуть народитися без відповідних на те суспільних умов у певних історичних обставинах.

3. Не можемо погодитися з міркуваннями дослідниці, Олени Макаруч, що масмедійний ландшафт тогочасної Галичини може розглядатися окремішньо за національною ознакою (у розвідці український масмедійний ландшафт), бо в такому разі йдеться лише про його сегмент, а не про цілісне інформаційно-комунікаційне поле цього регіону. Адже медіаландшафт – це динамічна сукупність усіх медіа в цілому на певній території (країна, регіон, область, місто тощо) їх поширеність та затребуваність населенням. При визначенні медійного ландшафту враховуються тиражі, періодичність виходу, форма власності кожного конкретного засобу масової інформації. Таким чином, аналіз сукупності зібраних даних дозволяє виявити лідируючі різновиди ЗМІ та зробити прогноз подальшого розвитку медіаландшафту. А наукові роботи, що присвячені ретроспективному аналізу інформаційних явищ, враховуючи ще й те, що тогочасна Галичина (1890-1914) – регіон поліетнічний, мультикультурний, а українці не належали до титульної нації, потребують радше ґрунтового дослідження історичних, суспільно-політичних умов, що сприяли зародженню преси політичних партій.

4. Інша тема дискусії стосується формально-змістового наповнення самої терміносполуки «масмедійний ландшафт», уведення її в науковий обіг іншого часового контексту й можливості застосування цієї теорії в опрацьовуванні проблем історії журналістики. Дефініцію вперше було введено в 1986 р. американським філософом соціологом та антропологом індійського походження Арджуном Аппадурі, який висунув теорію побудови сучасного соціуму як конструкту «уявних світів» соціально сконструйованого співтовариства. Вчений виділяє п'ять рівнів цього сучасного уявного, віртуального простору: 1) етнопростір, сформований глобальними потоками людей-туристів, трудових мігрантів, біженців та переселенців; 2) медіапростір або медіаландшафт, сформований ЗМІ та новими медіа; 3) технопростір, сформований доступними суспільству на даний момент технологіями; 4) фінансовий простір, створюваний грошовими потоками; 5) простір ідей, що

складається з державних ідеологій та ідеологій громадських рухів, які зазвичай протистоять першим. Таким чином виникає питання, чи коректними будуть намагання дослідниці за допомогою новітньої методології ХХ-ХХІ ст., яка має на меті зробити прогноз подальшого розвитку медіаландшафту, характеризувати інформаційно-комунікаційний простір Галичини кінця ХІХ-поч. ХХ ст., якщо в історичній ретроспективі нам все вже відомо й прогнозів подальшого розвитку не потрібно робити апріорі.

5. Погоджуючись з методологічним підходом здобувачки Олени Макарчук загалом, в якому вона ставить на перше місце наукову об'єктивність, діалектичний метод, який «дозволяє розглядати у русі, в органічному зв'язку партійну пресу з розвитком економічних, соціальних, культурних та інших процесів, що відбувалися у суспільстві періоду, який розглядається» (с. 93–94), не можемо не відреагувати на її твердження, вслід за російським журналістикознавцем Є. Прохоровим, що, говорячи про «партійну журналістику як складну не урівноважену систему» слід мати «на увазі її залежність не тільки і не стільки від історичного часу як такого, але й від суспільного середовища, під дією якого вона твориться. Середовище для партійної преси формується із складного переплетіння обставин: соціально-політичного та державного устрою, домінуючих ідеологічних течій, культурних традицій та особливостей тієї чи іншої нації, рівня зрілості журналістської професії тощо» (с. 107). Дещо дивує нехтування чи применшення історичного часу та історичних умов, адже суспільство, як один із елементів об'єктивної дійсності, підлягає всім загальним закономірностям її розвитку, з одного боку, а з іншого – це особлива, специфічна частина дійсності, що характеризується, крім загальних закономірностей, своїми власними. Отже й пізнання суспільства, суспільних явищ має свою історію та специфіку. Навряд, чи могла би виникнути преса українських партій і рухів в Галичині в інших суспільно-історичних умовах, ніж саме в тих, в яких зародилася.

6. Вважаємо не зовсім доцільно подавати у тексті монографії достатньо великий перелік назв партійних періодичних видань з бібліографічним описом (с. 70–73, всього 56 найменувань), реєстр ЗМІ за тематичною диференціацією (с. 207–209, 30 видань). Такий емпіричний матеріал є надзвичайно важливим, але з метою мовної інтенсифікації, економії лінгвістичних засобів, уникнення зайвої інформації, ліквідації семантико-граматичного дублювання та запобігання вживання тотожних елементів, як правило, подібна інформація подається в кінці роботи у вигляді додатків. До речі, робота б якраз виграла й набула нових якостей, якби на основі аналізованих партійних періодичних видань були сформовані ілюстрації для унаочнення окремих питань. Використання інфографіки дало б змогу авторці не лише посилити візуалізацію, але й зробити текст більш насиченим та переконливим. При нинішніх технічних можливостях, не докладаючи великих зусиль, можна було б також представити у вигляді додатків копії перших сторінок періодичних видань українських політичних партій і рухів у інформаційно-комунікаційному просторі тогочасної Галичини. Наукове дослідження від такого упорядкованого додаткового матеріалу тільки б виграло.

7. У четвертому розділі дослідження «Преса політичних партій та рухів: структурно-функціональні аспекти» потребують пояснення включення до нього підрозділів 4.4. «Москвофільська преса» та 4.5. «Клерикальна преса». Попри те, що русофіли володіли розвинутою мережею громадських організацій, мали власні газети, товариствами, установи тощо, найперше «русофільство» – це національно-культурна і суспільно-політична течія серед українського («руського») населення Галичини, Буковини та Закарпаття, а також українських емігрантів у США в другій половині XIX – 20-30 рр. XX ст. Найголовніша різниця «русофільства» з політичними партіями, а заодно й велика небезпека цієї течії була в широті охоплення різних верств населення і пропагування денационалізації різноманітними комунікаційними каналами (зокрема, періодику, листівки, книги, «просвітницькі» бесіди з селянством)

через ідею приналежності західних українців («русинів») до єдиного російського («русского») народу. Одночасно зауважимо, що попри семантичну близькість дефініцій («русофільство та «москвофільство»), вони не є тотожними. Від вживання останньої відмовились самі ж русофіли через її заполітизованість, зосередженість, на одному місті та релігійно-клерикальне підґрунтя москвофільства й набуття деякої негативної конотації. Важливість проникнення в тонкощі цієї термінології неабияк важливе в сучасних умовах, бо саме із культурницьких заковів русофільства бере початок сучасна ідея Російської Федерації про «руській мір». Попри те, що значна частина клерикальної періодики тогочасної Галичини призначалася для широкого читацького загалу й мала певне політичне та національне забарвлення все ж потребує ґрунтовнішого та чіткішого пояснення включення авторкою релігійної преси до четвертого розділу.

8. Формально-змістове наповнення шостого розділу монографічного дослідження – «Політичний журналіст як потенційний національний лідер – сподіване і реальне» – потребує ретельного коментування здобувачки під час захисту. За нашими спостереженнями, він дещо знаходиться на узбіччі магістральної теми аналізованої розвідки, за формою викладу тяжіє більше до публіцистичного стилю, ніж академічно-наукового, а за обсягом складає всього 29 сторінок. Доцільне також чіткіше розрізнення та витлумачення таких важливих мікротем: «концепція політичної журналістики»; «політичний журналіст»; «журналіст партійного видання», «особливості журналістської діяльності у сфері політики» тощо. Вимагає також переконливіших пояснень, чому ця частина роботи не могла бути долучена у трансформованому варіанті до інших розділів монографії як підрозділ, а потребувала окремого і осібного розгляду.

Загальний висновок

Попри вказані зауваження, деякі недоліки та дискусійні моменти, аналіз дисертації, поданої у вигляді монографії, та опублікованих праць Олени

Геннадіївни Макарчук дає підстави зробити висновок про те, що робота на тему «Преса українських політичних партій і рухів у інформаційно-комунікаційному просторі Галичини (1890–1914 рр.)» є актуальним, завершеним, структурно цілісним та самостійним науковим дослідженням, яке містить наукову новизну, має теоретичне й практичне значення. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати в галузі соціальних комунікацій, зокрема з теорії та історії журналістики, книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства.

За змістом дисертаційна робота, її науково-прикладні результати та висновки відповідають паспорту спеціальностей 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, 27.00.04 – теорія та історія журналістики, а також вимогам пунктів 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року та № 1159 від 30 грудня 2015 року щодо докторських дисертацій, а її авторка Макарчук Олена Геннадіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальностями 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство, 27.00.04 – теорія та історія журналістики.

Офіційний опонент:

доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, декан філологічного факультету,
професор кафедри журналістики,
ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»

Юрій БІДЗІЛЯ

Підпис Юрія БІДЗІЛЯ засвідчую
учений секретар ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»

Олена МЕЛЬНИК